

Siirtokarjalaistaustaisten ortodoksinaisten ”elämänmittainen” uskonto Pierre Bourdieun käytännön teorian valossa

Helena Kupari, *Lifelong Religion as Habitus. Religious Practice among Displaced Karelian Orthodox Women in Finland*. Numen Book Series, Vol. 153. Leiden: Brill 2016, 198 s.

[Minä olen] ihan tällöinen normaali ortodoksi. Että aamuin illoin kyllä muistetaan rukoilla ja silmiä ristiä. Se on lapsuudesta asti lähtenyt aina. Että piti aina ennen kouluun lähtöä ristiä silmät, siunata ja tällein. Se on semmoinen normaali elämä. Ei mitenkään huomiota eikä, et se tapahtuu kuin luonnostaan niinku syöminenkin.

Vuosien 2007 ja 2008 aikana haastattelin 24 suomalaista ortodoksinaista uskontotieteen väitöstutkimustani varten. Naisten ikä haastatteluhetkellä oli keskimäärin 75 vuotta ja he (tai heidän vanhempansa) olivat kotoisin Raja-Karjalasta. Yllä olevassa sitaatissa eräs haastateltavani kuvailee omaa uskonnollisuuttaan. Hän painottaa jokapäiväisiä uskonnollisia käytänteitä – rukoulua ja silmien ristimistä – sekä niiden luontevaa asemaa osana elämää. Lisäksi hän mainitsee näiden tapojen juontavan juurensa lapsuuden kotiin. Myös muut naiset rakensivat haastatteluissa vastaavia jatkumoa lapsuuden ja nykyhetken uskontonsa välille.

Väitöstutkimukseni, johon perustuva monografia julkaistiin syksyllä 2016, käsittelee iäkkäiden siirtokarjalaistaustaisten ortodoksinaisten uskontoa nyky-Suomessa. Tutkimuksen keskiöön asettuu ajatus ”elämänmittaisesta” uskonnosta erityisenä uskonnollisuuden muotona tämän päivän yhteiskunnassa. Tarkastelen siis ortodoksinaisten uskontoa elämänhistoriallisesta ja ajallista kestoja korostavasta näkökulmasta. Samalla pohdin, minkälaista toimintaa ja tulkintaa kätkeytyy naisten pysyvyyttä ja jatkuvuutta korostavien lausuntojen taakse. Minkälaista on uskonto läpi elämän harjoitettuna käytäntönä?

Lähestyn ajatusta elämänmittaisesta uskonnosta sosiologi Pierre Bourdieun käytännön teorian avulla. Tutkimuksen teoreettisen lähtökohdan muo-

dostaa Bourdieun käsite habitus, jonka Eeva Jokinen (2005) on suomentanut tapaisuudeksi. Työni linkittyy myös viimeaikaiseen keskusteluun eletyn uskonnon tutkimuksesta, jonka kohteena on uskonto sellaisena kuin se toteutuu ihmisten arkielämässä. Työssäni esitän, että yksi mahdollinen tapa käsitteellistää elettyä uskontoa on tarkastella sitä habituksena.

Tutkimuksessani analysoin naisten uskontoa suhteessa paitsi heidän henkilökohtaisiin elämänvaiheisiinsa, myös laajempiin kehityskulkuihin. Olen kiinnostunut siitä, kuinka evakkous ja ortodoksien muuttuva asema suomalaisessa yhteiskunnassa ovat vaikuttaneet naisten uskonnollisuuteen. Lisäksi pohdin suomalaisen yhteiskunnan modernisaatiokehityksen, maallistumisen ja moniarvoistumisen vaikutuksia haastateltavieni uskuntoon. Tässä tutkimusesittelyssä kuvaan aluksi tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia. Tämän jälkeen tarkastelen naisten arkisia uskonnollisia käytänteitä haastatteluhetkellä sekä elämänselän historian heijastuksia heidän uskonnossaan.

Käytännön teorian näkökulma elettyyn uskuntoon

Karjalan ortodoksiuskoinen väestö muodostaa yhden suomalaisen, folkloristiikkaa ja kansatiedettä sivuavan uskontotieteen klassisista tutkimuskohteista.¹ Tämä tutkimus perustuu suurimmaksi osaksi Karjalasta 1800-luvun loppu- ja 1900-luvun alkupuolella kerätyille kansanrunousaineistolle. Muutamia poikkeuksia, kuten Juha Pentikäisen (1971) Marina Takalo -tutkimusta, lukuun ottamatta se keskittyy aikaan ennen toista maailmansotaa. Sotien jälkeistä ja tämän päivän suomalaista ortodoksisuutta on sen sijaan tutkittu arkielämän ja tavallisten uskonharjoittajien näkökulmasta verrattain vähän.²

¹ Tuoreita esimerkkejä tästä tutkimusperinteestä ovat esimerkiksi Marja-Liisa Keinänen (2012; 2014) ja Teuvo Laitilan (2017) tutkimukset.

² Yksittäisiä tutkimuksia on toki olemassa. 1970-luvulla Helsingin yliopiston uskontotieteen laitoksen organisoimassa tutkimushankkeessa tarkasteltiin uskonnollisten perinteiden välittymistä ensimmäisinä sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. 1980- ja 1990-luvun siirtokarjalaista kulttuuria ja identiteettiä käsittelevissä tutkimuksissa sivuttiin myös kysymystä uskonnosta (esim. Heikkinen 1989; Raninen-Siiskonen 1999). Lisäksi on tutkittu esimerkiksi ortodoksiseen siirtoväkeen kohdistuneita sopeuttamistoimia (Kananen 2010), kuolemaan liittyviä perinteitä (Makkonen 1989) sekä ortodoksien ja luterilaisten välisiä avioliittoja (Huotari 1975). Marja-Liisa Honkasalo (2015) ja Elina Vuola (Kalkun ja Vuola 2017) ovat ohellani tarkastelleet ortodoksinaisten uskonnollisuutta 2000-luvun Suomessa.

Väitöskirjaa suunnitellessani havahduin tähän, mielestäni erikoiseen aukkoon olemassa olevassa tutkimuksessa. Minua kiinnosti, minkälaista on tämän päivän suomalais-karjalainen ortodoksisuus kansanrunousarkistoon vuosisata sitten tietoja luovuttaneiden perinteenkantajien jälkipolvien harjoittamana. Jo varhaisessa vaiheessa tulin kuitenkin siihen tulokseen, että 2000-luvun ortodoksinaisten uskonnollisuutta ei ole mielekästä tutkia ensisijaisesti suhteessa esimoderniin karjalais-ortodoksiseen kansanuskoon vaan nyky-yhteiskuntaan. Tutkimusotteestani muodostui siten pikemminkin sosiologinen kuin folkloristinen.

Eletyn uskonnon (*lived religion*) tutkimus on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana saanut enenevässä määrin huomiota uskontotieteellisissä keskusteluissa.³ Se pyrkii tarjoamaan vaihtoehdon perinteisille uskontosociologisille ja -historiallisille kysymyksenasetteluille, joissa uskontoa on usein tarkasteltu instituutio-, asiantuntija- tai oppilähtöisesti. Eletyn uskonnon näkökulma korostaa uskontoa osana käytännön elämää, konkreettisten ihmisten tekoja, puheita ja kokemuksia. Ihmisiä tarkastellaan aktiivisina toimijoina, käytänteiden ja merkitysten luoja. Samanaikaisesti tunnustetaan, että ihmisten toimintaa ohjaavat erilaiset olemassa olevat rakenteet ja historialliset merkitysjärjestelmät. Varsin usein tutkimuksen polttopisteeseen asettuu ruumiillinen tekeminen jossain muodossa – vaikkapa rituaalit, pukeutumisen ja syömisestä arkikäyttäytyminen, tai sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvät valinnat – sekä siihen liittyvät kokemukset ja merkitykset. Myös oma tutkimukseni keskittyy analysoimaan toimintaa: ortodoksinaisten jokapäiväisiä, kodin piiriin sijoittuvia uskonnollisia tapoja.

Käytännön teoria on yleisnimike yhteiskuntateorioille, joissa todellisuuden sosiaalista rakentumista tarkastellaan ihmisten toiminnan kautta. Termi ”käytäntö” tarkoittaa (ruumiillista tai kielellistä) toimintaa, joka muokkaa samanaikaisesti sekä sosiaalista maailmaa että yksilöä sosiaalisena olentona. Sosiologi Pierre Bourdieun käytännön teoria nojaa habituksen käsitteeseen. Habituksella Bourdieu (1977; 1990) viittaa yksilön sisäistämiin sosiaalisiin merkityksiin, jotka ovat saaneet muotonsa toiminnassa ja jotka samalla tuottavat toimintaa. Toisin sanoen, habitus on yksilön elämänhistoriaa heijastava makujen, kykyjen ja taipumusten systeemi, joka ohjaa tämän käyttäytymistä. Bourdieun teoria painottaa habituksen jäähmyttä. Vaikka habitus muovautuu läpi elämän, sen perusta rakentuu jo lapsuuden sosialisatiossa. Tästä johtu-

³ Käsitteen nousu kansainväliseen tietoisuuteen on vauhdittanut sen esiintyminen yhdysvaltalaisessa tutkimuskirjallisuudessa 1990-luvulta lähtien (esim. *Lived Religion* 1997; McGuire 2008).

en habitus tarjoaa toimivan selitysmallin erityisesti kun tutkitaan sosiaalisten rakenteiden pysyvyyttä sekä konventionaalista, olemassa olevia sosiaalisia normeja noudattelevaa toimintaa. Tutkimani ortodoksinaiset ovat olleet enemmän tai vähemmän aktiivisia uskonharjoittajia läpi elämänsä. Heidän uskonnollisen toimintansa lainalaisuuksia habituksen käsite havainnollistaa oivallisesti.

Rutiinomaiset käytänteet uskomaan saattajina

Naisten kertomuksissa uskonto asettui osaksi heidän elämäänsä erilaisten pienimuotoisten tapojen kautta. Haastatteluhetkellä naisten jokapäiväisiin käytänteisiin saattoi kuulua vaikkapa rukoilu aamuin ja illoin, ristinmerkin tekeminen ruokailun yhteydessä, ikonien kunnioittaminen ja tuohusten polttaminen. Naiset kuvasivat tätä arkista uskonharjoitustaan rutiinomaiseksi toiminnaksi, joka tapahtuu, tekstin avaavaan sitaattiin palatakseni, ”kuin luonnostaan”. Tutkimuksessani esitän, että tämän tyyppisten ilmaisujen kautta naiset tulivat kuvanneeksi uskonnollisuuttaan habituksen ohjaamana käytäntönä. Sen sijaan, että kyse olisi ollut erityisestä hurskauden projektista, arkiset tavat yksinkertaisesti tuntuivat kuuluvan elimellisesti osaksi määrättyjä tilanteita, aikoja ja paikkoja. Käytänteiden luontevuus ja automaattisuus liittyi siihen, että niitä oli noudatettu pitkään, jopa lapsuudesta lähtien.

Haastatteluissa naiset itse usein vähätelivät uskonnollisuuttaan. He saattoivat vihjata, että ”todellinen” hurskaus on varmasti syvällisempää ja kokonaisvaltaisempaa kuin heidän uskontonsa. Käytännön teorian näkökulmasta naisten rutiinomaisella uskonharjoituksella oli kuitenkin suuria vaikutuksia heidän elämäänsä. Arkisten tapojen kautta naiset esimerkiksi tekivät kodeistaan paikkoja, joissa uskonto oli jatkuvasti läsnä. Tavat pyhittivät kotiympäristön ja nivoivat uskonnon osaksi elämän rytmiä.

Bourdieuun ajattelun mukaan habitus ja toiminta ovat molemminpuolisessa vuorovaikutussuhteessa: toiminta rakentaa habitusta ja habitus tuottaa toimintaa. Uskontoon sovellettuna tämä tarkoittaa sitä, että myös usko, kristityn habituksen keskeisenä osana, rakentuu toiminnassa. Analyysini tuo esille, kuinka naisten arkiset uskonnolliset tavat tukivat ja vahvistivat heidän ortodoksikristillistä maailmankuvaansa, ja jumalauskoa sen osana. Kuten yksi haastateltavista totesi, tavat ”muistuttivat” Jumalasta. Tulkintani mukaan naisten käytänteiden rooli siinä, että he näkivät elämänsä vahvasti Jumalan johdatuksen värittäminä, oli keskeinen. Kaiken kaikkiaan voi todeta, että

naisten kokemus ortodoksisuudesta kyseenalaistamattomana osana elämää oli merkittävässä määrin heidän aktiivisen uskonharjoituksensa ansiota.

Mä kun oon tämmönen henkinen ihminen niin tuota... Mullehan se [kotiseutumatka] merkitsi hirveän paljon. Mulla oli tuohuksia matkassa ja minä laitoin siihen, missä nurkassa meillä oli ikoni niin siihen palamaan tuohuksia. (...) Kaikki toiset kyläläiset ihmetteli, että miten sinä oot keksiny [noin tehdä]. Minä sanoin että eihän tää oo mikään keksintö. Että tähähän kuuluu meidän elämään ortodoksien elämään. Olla tuohukset matkassa siellä kun käytiin niillä tantereilla missä lapsena on ollu ja oman kodin raunion nurkallehan mä panin ne palamaan ne tuohukset. Että niinku muistoksi. Vanhempien muistoksi ja sen kodin.

Yllä olevassa katkelmassa eräs haastateltavistani kuvailee, kuinka hän ensimmäisellä kotiseutumatkalla rajantakaiseen Karjalaan sytytti tuohuksia palamaan lapsuudenkotinsa raunioilla. Sitaatti kuvastaa hyvin sitä, kuinka habitus menneen toiminnan tuotteena luo toiminnan mahdollisuuksia nykyyhetkessä. Tuohusten polttaminen oli haastateltavalleni itsestään selvä, luonteva tapa kunnioittaa vanhempien ja kodin muistoa. Hänen matkatovereilleen sama mahdollisuus ei ollut tullut mieleen. Käytännön teorian näkökulmasta naisen kyky huipentaa vierailu kotipaikalla tähän pienimuotoiseen rituaaliin juontui hänen aktiivisesta, arkisesta uskonharjoituksestaan, johon liittyi tuohusten polttaminen ja vainajien muisteleminen säännöllisesti. Hänelle kyseinen rituaali oli osa jokapäiväistä uskonharjoitusta, sen jatke.

Tutkimuksessani havainnollistan monin esimerkein, kuinka naisten uskonnollisuus kumpusi heidän habituksestaan, heidän ruumiinsa kannattelemaasta käytännön tiedosta, joka ohjasi heitä reagoimaan uskonnollisesti – ortodoksikristillisen viitekehyksen kautta ja avulla – erilaisiin sekä tavanomaisiin että poikkeuksellisiin tilanteisiin. Tätä prosessia kuvaan käsitteellä ”uskonnon tuntu” (*sense of religion*). Käsite vertautuu Bourdieun käsitteeseen käytännön tuntu (*sense of practice*) ja Catherine Bellin Bourdieun teoriasta johdettuun käsitteeseen rituaalin tuntu (*sense of ritual*).⁴ Se on yksi tutkimukseni keskeisiä teoreettisia oivalluksia.

⁴ Bell 1992; Bourdieu 1977. Olen suomentanut sanan ”sense” tunnuksi. Toinen mahdollinen suomennos olisi taju. Olen valinnut edellisen, koska se korostaa enemmän kokemuksen ruumiillisuutta, jälkimmäinen taas viittaa pikemminkin mieleen kuin ruumiiseen.

Uskonto heijastaa elettyä elämää

Tutkimukseni yksi keskeinen kysymys koskee sitä, kuinka naisten elämänhistoria näkyy heidän uskonnessaan. Eletyn uskonnon näkökulma kannustaa tämän tyyppisten kysymysten esittämisen, sillä sen puitteissa uskontoa ei hahmoteta muusta elämästä irralliseksi kokonaisuudekseen, vaan pikemminkin yhdeksi arjen realiteetiksi muiden joukossa. Uskonnon tarkasteleminen habituksena puolestaan edellyttää historiallisen ulottuvuuden analyysiä, sillä yksilön habitus on viime kädessä tämän elämän elämän kiteytymä.

Haastattemieni naisten uskonnollisuutta väritti heidän asemoitumisensa monenlaisilla akseleilla. Uskontokunta, etnisuus, sukupuoli, ikä, sukupolvi, asuinpaikka ja koulutustausta ovat esimerkkejä sosiaalisista tekijöistä, jotka olivat jättäneet jälkensä heidän uskontoonsa. Erityisesti naisten kertomuksissa nousivat esille ortodoksisyhteisön vaikeaan sotienjälkeiseen tilanteeseen liittyvät kokemukset sekä uskonnollisen toiminnan sukupuolittuneisuus.

Haastateltavieni lapsuudenkodit olivat olleet ortodoksisia. Lapsuuden rajakarjalaisissa kyläyhteisöissä ortodoksiset käytännöt ja uskomukset olivat osa yleisesti hyväksytyjä normia. Uskonto ylipäänsä, samoin kuin sen ortodoksikristillinen luonne, olivat tavallaan itsestäänselvytyksiä. Tämä tulee hyvin esille esimerkiksi seuraavassa kommentissa: “[S]itä ei osannut ajatella sen kummemmin sitä ortodoksisuutta, kun se kuului elämään. Ei ollut luterilaisuutta. Ei se sen kummempaa ollut, sitä elettiin ihmisiksi ja oltiin kilttejä.” Evakkouden myötä tilanne kuitenkin muuttui. Uskonnota tuli erottava tekijä ortodoksisiiirtolaisten ja kantaväestön välille.

Ensimmäisiä sotienjälkeisiä vuosikymmeniä luonnehtivat ortodoksisväestön näkökulmasta muun muassa jälleenrakennusprojektit, seka-avioliittojen kasvu ja kirkosta eroamisen lisääntyminen, sekä kantaväestön ennakkoluuloinen suhtautuminen ortodoksikristillisyyteen. Osa haastateltavista kuvasi ortodoksisväestön tilannetta noina vuosikymmeninä puhumalla häpeän tai arkuuden tuntemuksistaan: ”Meillä olisi pitänyt olla enemmän itseluottamusta silloin kun muutettiin sieltä. (...) Mutta ei ollut, kun päinvastoin hävettiin ryssän uskontoa. Piti olla hiljaa vaan. Se pani meidät matalaksi.” Osa sen sijaan korosti, että ei ollut koskaan piilotellut ortodoksisuuttaan, vaikka monet muut niin tekivät. Viime kädessä sekä häpeään että uhmaan viittaavat kommentit liittyvät samaan ilmiöön. Ne kuvastavat sitä, kuinka naisten kyseenalaistamaton suhtautuminen uskontoon vaihtui siirtolaisuudessa ym-

märrykseksi oman uskonnon erilaisuudesta suhteessa luterilaiseen valtavirtaan. Luterilaisuuden muodostaman vertailuasetelman tarjoamassa valossa haastateltavani tulivat tietoisiksi paitsi haavoittuvaisesta asemastaan ”ryssän uskonnon” edustajina, myös oman uskontonsa erityispiirteistä. Heistä tuli tietoisia vähemmistöuskonnon harjoittajia.

Haastattelemistani naisista valtaosa edusti vähemmistöuskontoa myös omassa aikuisiän perheessään. 20 naisista avioitui luterilaisen miehen kanssa ja heistä 18 sai lapsia. 16 naisen kaikki lapset kastettiin luterilaisen kirkon jäseniksi. Lasten kirkkokunnan valinnalla oli kauaskantoisia vaikutuksia naisten aikuisiän uskonnollisuuteen. Haastattelujen perusteella naiset vaikuttivat sisäistäneen 1900-luvun puolivälin paikkeilla vallinneet näkemykset puolisoiden välisestä työnjaosta: he olivat liitoissaan ensisijaisesti vastuussa kodin ja perheen hoitamisesta, mukaan lukien perheen yhteisestä uskonnollisesta elämästä. Tämä tarkoitti muun muassa sitä, että seka-avioliiton solmineet naiset pyrkivät parhaansa mukaan sosiaalistamaan lapsiaan luterilaiseen uskoon. Kaiken kaikkiaan haastateltavieni kuvauksissa aikuisiän uskonnollisuudesta korostui joustavuus, luovuus ja sopeutuvaisuus. Naiset toteuttivat omia uskonnollisia käytäntöjään aina muut perheenjäsenet huomioiden.

Monet naisista korostivat, että siinä missä ruuhkavuosien raskaus oli painanut henkilökohtaisen uskonharjoituksen taka-alalle, ikääntymisen myötä uskonharjoituksen mahdollisuudet olivat lisääntyneet. Tästä puolestaan oli seurannut eräänlainen ”paluu juurille”. Myös oma tulkintani on, että naisten haastatteluhetken uskonnossa heijastui heidän ortodoksisessa ympäristössä vietetty lapsuutensa. Samalla heidän uskontonsa kuitenkin mukaili myös heidän myöhempiä elämänvaiheitaan.

Naisten uskonnollisuutta luonnehti ensinnäkin jo johdannossa mainitsemani jatkumoiden korostaminen. Yhtäältä näissä oli kyse syvälle ruumiiseen kerrostuneista muistoista, lapsuudesta lähtien seuratuista ja siten tuhansia kertoja toistetuista käytänteistä – esimerkkinä vaikkapa ristinmerkin tekeminen aamuin, illoin ja ruokailun yhteydessä. Toisaalta jatkumoitä myös rakennettiin kuvittelemalla ja kertomalla: sitkeästi painotettiin oman uskonnon yhteyksiä vanhempien ja isovanhempien uskontoon, samanaikaisesti kun tiedostettiin se, että tosiasiaassa muutokset lapsuudesta aikuisuuteen siirryttäessä olivat olleet suuria.

Toiseksi haastateltavien uskontoa väritti vahva vähemmistöidentiteetti. Valtaosan elämästään läpeensä luterilaisessa yhteiskunnassa eläneinä naiset olivat hyvin selvillä poikkeavuudestaan suhteessa valtavirtaan ja noudattivat

ortodoksitapoja osin myös tietoisesti, omaa ortodoksisuuttaan performoiden. Muutamien naisten kommenteista paistoi edelleen jonkinasteinen alemmuudentunne, mutta useimmiten tämä oli ajan kuluessa ja ortodoksikristillisyyden arvostuksen nousun myötä muuttunut ylpeydeksi omasta perinteestä.

Kolmanneksi naisten uskonto oli leimallisesti ”äititapaista” uskonnollisuutta.⁵ Vaikka naiset elivät haastatteluhetkellä enimmäkseen yksin, omat lapset ja lapsenlapset olivat heidän uskonharjoituksensa keskiössä. Naiset rukoilivat paljon jälkeläistensä puolesta: heidän mukaansa esirukoileminen oli isoäitien erityinen tehtävä. Tärkeää osaa haastateltavien uskonnossa näyttelivät myös erilaiset vainajien muistamisen tavat, joiden avulla he pitivät yllä yhteyttä edesmenneisiin rakkaisiinsa. Naiset siis toteuttivat – ja laajensivat – omaksi kokemaansa hoivaroolia uskonnon kautta. He tekivät uskontoa ensisijaisesti äiteinä, isoäiteinä, tyttärinä ja vaimoina.

Kaiken kaikkiaan naisten uskonnollisuus oli vahvasti liitoksissa omaan perheeseen ja sukuun. Haastateltavieni suhde ortodoksiseen kirkkoon sen sijaan oli paitsi tiivis myös jännitteinen. Keskustellessamme monet heistä osoittivat hienoista pettymystä ortodoksiyhteisön viimeaikaisiin kehityskuluihin. Pettymyksen taustalla oli kokemus siitä, että heidän edustamansa karjalainen perinne oli joutunut väistymään uudenlaisten ortodoksisuuksien tieltä. Lisäksi, vaikka ortodoksisuuden kokemus arvonnousu yhteiskunnassa oli naisten mielestä ehdottoman hyvä asia, ainakin osaa heistä kirkon tämänhetkinen suosio myös hieman häiritsi. Nämäkin tuntemukset on tulkittava naisten elämänhistorian viitekehyksessä: ne kuvastavat sitä, miten lähtemättömät jäljet sotienjälkeisten vuosikymmenten kokemukset olivat heidän habitukseensa jättäneet. Eräs haastateltavista totesikin paljonpuhuvasti: ”Kun minä olen elänyt sen ajan kun meni huonosti, niin (...) tämä aika tuntuu ihan vieraalta.” Toisin sanoen, vaikka maailma naisten ympärillä oli muuttunut, heidän uskontoaan värityivät edelleen myös vaikeampien aikojen muistot.

Lopuksi

Robert Wuthnow on todennut, että ”etsimisen” eetos nousi 1900-luvun aikana haastamaan pysyvyyttä ja jatkuvuutta korostaneen uskonnollisen kulttuurin länsimaisissa yhteiskunnissa.⁶ Läpi elämän kestävä sitoutuminen lap-

⁵ Ks. Jokinen 2005.

⁶ Wuthnow 1998.

suudenkodin uskuntoon ei muodosta enää yksiselitteistä normia; yksilöiden uskonnollinen elämäntapa voi saada monia muitakin muotoja. Tutkimukseni perusteella suomalaisten, siirtokarjalaistaustaisten, maailmansotien välillä syntyneitä sukupolvea edustavien ortodoksinaisten ”elämänmittainen” uskonnollisuus oli yhdistelmä tavanmukaisuutta ja reflektiota. Naisten uskonnon perustan muodostivat sekä lapsuuden sosialisointi ortodoksisuuteen että elämä vähemmistöuskonnon naispuoleisina edustajina sotienjälkeisessä Suomessa. Yhtäältä haastateltavieni uskonnollisuutta luonnehti rutiininomainen, jatkumoa korostava toiminta. Samanaikaisesti he kuitenkin toteuttivat uskontoaan joustavasti, sukupuolisidonnaiset perheeseen liittyvät velvoitteet huomioiden. Vähemmistöasema sekä omassa perheessä että laajemmin yhteiskunnassa oli tehnyt naisista kovin tietoisia uskontonsa erityispiirteistä suhteessa valtavirtaan. Ajoittain heidän uskonharjoituksestaan muodostuikin omien perinteiden tietoisia toteuttamista, jolla vahvistettiin omaa identiteettiä suhteessa luterilaiseen enemmistökulttuuriin.

Tässä tutkimusesittelyssä olen voinut käsitellä vain osaa tutkimukseni tuloksista. Kaiken kaikkiaan työni tarjoaa yhden inttiimin perspektiivin suomalaisen ortodoksiyhteisön vaiheisiin, ortodoksisen maailmankuvan rakentamiseen sekä maallikkouskonharjoittajiin aktiivisina toimijoina. Nämä kaikki teemat ansaitisivat kuitenkin enemmän huomiota nimenomaan eletyn uskonnon näkökulmasta. Olemassa olevan tutkimuksen kautta kuva ortodoksisuudesta jää vielä kovin sirpaleiseksi, mikä on harmillista, sillä ortodoksiyhteisön vaiherikkaan lähihistorian dokumentaatio olisi mielekäästä myös tästä suunnasta. Lisäksi ortodoksikristillisyyden erityinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa takaa sen, että eletyn ortodoksisuuden tutkimuksen kautta olisi mahdollista lähestyä myös erilaisia laajempia kysymyksiä liittyen esimerkiksi nationalismiin, jälkisekulaariin uskonnollisuuteen ja yhteiskunnan monimuotoistumiseen, maahanmuuttoon sekä sukupuoli- ja seksuaalietiikkaan. Toivottavasti saamme jatkossa lukea tutkielmia ja tutkimuksia näistä kaikista aiheista!

Helena Kupari

Lähteet

Ortodoksinaisten haastattelut on arkistoitu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistoon arkistointitunnuksilla SKSÄ 162. 2007b; SKSÄ 163. 2007; SKSÄ 81 – SKSÄ 91. 2008; SKSÄ 111 – SKSÄ 114. 2008; ja SKSÄ 116 – SKSÄ 117. 2008.

Kirjallisuus

Bell, Catherine

1992 *Ritual Theory, Ritual Practice*. New York. Oxford University Press.

Bourdieu, Pierre

1977 *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge. Cambridge University Press.

1990 *The Logic of Practice*. Cambridge. Polity Press.

Heikkinen, Kaija

1989 *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta*. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. Joensuu. Joensuun yliopisto.

Honkasalo, Marja-Liisa

2015 *If the Mother of God Does Not Listen. Women's Contested Agency and the Lived Meaning of the Orthodox Religion in North Karelia*. – *Journal of American Folklore* 128 (507): 65–92.

Huotari, Voitto

1975 *Ortodoksin ja luterilaisen avioliitto*. Tutkimus uskonto- ja perhetekijöiden vuorovaikutuksesta seka-avioliitoissa Ilomantsissa, Pohjois-Savossa ja Helsingissä. Helsinki. Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Jokinen, Eeva

2005 *Aikuisten arki*. Helsinki. Gaudeamus.

Kalkun, Andreas ja Elina Vuola

2017 *The Embodied Mother of God and the Identities of Orthodox Women in Finland and Setoland*. – *Religion & Gender* 7 (1): 18–41. DOI: 10.18352/rg.10165.

Kananen, Heli

2010 *Kontrolloitu sopeutuminen: Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1959)*. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Keinänen, Marja-Liisa

- 2012 *Everyday, Fast and Feast. Household Work and the Production of Time in Pre-modern Russian Orthodox Karelia. – Vernacular Religion in Everyday Life. Expressions of Belief.* Toim. Marion Bowman ja Ülo Valk. Sheffield. Equinox, 22–41.
- 2014 *'Feeding the Dead.' Women 'Doing' Kinship and Religion in the Early Twentieth Century Russian Orthodox Karelia. – Finnish Women Making Religion. Between Ancestors and Angels.* Toim. Terhi Utriainen ja Päivi Salmesvuori. New York. Palgrave Macmillan, 21–42.

Laitila, Teuvo

- 2017 *Jumalat, haltiat ja pyhät. Eletty ortodoksisuus Karjalassa 1000–1900.* Helsinki. Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Lived Religion

- 1997 *Lived Religion in America. Toward a History of Practice.* Toim. David D. Hall. Princeton. Princeton University Press.

Makkonen, Heikki

- 1989 *Kuolema ortodoksisessa perinteessä. Tutkimus kuolemaan liittyvän perinteen elinvoimaisuudesta entisen Aunuksen kaupungin ja Suojärven pitäjän alueella syntyneiden ortodoksien elämässä synnyinseuduilla ja Keski-Suomessa vuosina 1930–1985.* Joensuu. Joensuun yliopisto.

McGuire, Meredith

- 2008 *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life.* Oxford. Oxford University Press.

Pentikäinen, Juha

- 1971 *Marina Takalon uskonto. Uskontoantropologinen tutkimus.* Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Raninen-Siiskonen, Tarja

- 1999 *Vieraana omalla maalla.* Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Wuthnow, Robert

- 1998 *After Heaven. Spirituality in America since the 1950s.* Berkeley. University of California Press.